13.Budget policy of social development. Chugunov I., Kaneva T., Makogon V., Pasichnyi M., Nikitishin A., Adamenko I., Krykun T., Kozarezenko L., Sobchuk S. General editorship Chugunov I. Scientific Route.Tallinn, Estonia. 2018. 348 p. [in Eng.]

ДАНІ ПРО АВТОРА

Адаменко Ірина Петрівна, кандидат економічних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник Науково-дослідного фінансового інституту Київського національного торговельно-економічного університету

e-mail: irynadamenko@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5951-2145
Researcher ID: B-3587-2018

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Адаменко Ирина Петровна, кандидат экономических наук, старший исследователь, старший научный сотрудник Научно-исследовательского финансового института Киевского национального торгово-экономического университета

e-mail: irynadamenko@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Adamenko Iryna, Candidate of Economic Sciences (Ph. D.), Senior Researcher, Senior Research Officer, Scientific Research Financial Institute, Kyiv National University of Trade and Economics

e-mail: irynadamenko@gmail.com

Подано до редакції 25.07.2019
Прийнято до друку 16.08.2019

УДК 336.221 https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-43-133-144

ПОДАТКОВЕ НАВАНТАЖЕННЯ В УКРАЇНІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ВИМІРІ

Баранник Л. Б.
Дулік Т. О.
Александрюк Т. Ю.

У сучасних умовах проведення в Україні економічних реформ значний науково-практичний інтерес представляє питання оптимізації податкового навантаження відповідно до стратегії сталого розвитку України. Зважаючи на недосконалість нормативно-правової бази та нестабільність податкового законодавства особливо актуальною стає проблема дослідження податкового навантаження в соціально-економічному вимірі в умовах сучасних економічних перетворень. Це допоможе з'ясувати подальші напрями податкової реформи.

Метою статті є проведення дослідження податкового навантаження в соціально-економічному вимірі в умовах сучасних економічних перетворень в Україні.

У дослідженні використовувались загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз і синтез, метод порівняння, узагальнення, статистичні тощо.

Методологічною основою дослідження є комплексний підхід, системно- структурний аналіз та діалектичний метод наукового пізнання.

Узагальнено наукові підходи до визначення сутності поняття «податкове навантаження», його межі та показників виміру Доведено необхідність здійснення кількісного та якісного соціально-економічного виміру податкового навантаження, визначено сфери та напрями застосування його показників. Проаналізовано основні макроекономічні показники розвитку національної економіки та обчислено загальний рівень податкового навантаження в Україні у порівнянні з країнами ЄС. Виокремлено основні завдання та подальші напрями оптимізації податкового навантаження в умовах сучасних економічних перетворень в Україні, які можуть бути враховані при розробці законодавчих актів з реформування системи оподаткування.

Ключові слова: *податки, оподаткування, податкова система, податкова політика, соціальна політика, податкове навантаження, межа податкового навантаження, крива Лаффера, оптимізація оподаткування, об'єкти оптимізації оподаткування, процедура оптимізації оподаткування*

НАЛОГОВАЯ НАГРУЗКА В УКРАИНЕ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

Баранник Л. Б.
Дулик Т. А.
Александрюк Т. Ю.

В современных условиях проведения в Украине экономических реформ значительный научно-практический интерес представляет вопрос оптимизации налоговой нагрузки в соответствии со

© Баранник Л. Б., Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю., 2019

стратегией устойчивого развития Украины. В условиях несовершенства нормативно-правовой базы и нестабильности налогового законодательства особенно актуальной становится проблема исследования налоговой нагрузки в социально-экономическом измерении в условиях современных экономических преобразований. Это поможет выяснить дальнейшие направления налоговой реформы.

Целью статьи является проведение исследования налоговой нагрузки в социально-экономическом измерении в условиях современных экономических преобразований в Украине.

В исследовании использовались общенаучные и специальные методы: анализ и синтез, метод сравнения, обобщения, статистические и др.

Методологической основой исследования является комплексный подход, системно-структурный анализ и диалектический метод научного познания.

Обобщены научные подходы к определению сущности понятия «налоговая нагрузка», его границы и показателей измерения Доказана необходимость осуществления количественного и качественного социально-экономического измерения налоговой нагрузки, определены сферы и направления применения его показателей. Проанализированы основные макроэкономические показатели развития национальной экономики и рассчитан общий уровень налоговой нагрузки в Украине в сравнении со странами ЕС. Определены основные задачи и направления оптимизации налоговой нагрузки в условиях дальнейших экономических преобразований в Украине, которые могут быть учтены при разработке законодательных актов по реформированию системы налогообложения.

***Ключевые слова**: налоги, налогообложение, налоговая система, налоговая политика, социальная политика, налоговая нагрузка, предел налоговой нагрузки, кривая Лаффера, оптимизация налогообложения, объекты оптимизации налогообложения, процедура оптимизации налогообложения.*

TAX BURDEN IN UKRAINE IN SOCIAL AND ECONOMIC MEASUREMENT

Barannik L. B.
Dulik T. O.
Aleksandriuk T. Yu.

In the current conditions of economic reforms in Ukraine, a significant scientific and practical interest is the issue of optimizing the tax burden in accordance with the sustainable development strategy of Ukraine. In the context of the imperfection of the regulatory framework and the instability of tax legislation, the study of the tax burden in the socio-economic measurement in the context of modern economic transformations becomes especially urgent. This will help to find out further areas of tax reform.

The aim of the article is to conduct a study of the tax burden in the socio-economic dimension in the context of modern economic transformations in Ukraine.

The study used general scientific and special methods: analysis and synthesis, the method of comparison, generalization, statistical, etc.

The methodological basis of the study is an integrated approach, system-structural analysis and the dialectical method of scientific knowledge.

Separate scientific approaches to determining the essence of the concept of «tax burden», its boundaries and measurement indicators are generalized. The need for quantitative and qualitative socio-economic measurement of the tax burden is proved, the areas and directions of its indicators are identified.

The basic macroeconomic indicators of the development of the national economy are systematized and analyzed, and the general level of tax burden in Ukraine is calculated in comparison with the EU countries. The main tasks and directions of optimizing the tax burden in the context of further economic transformations in Ukraine are identified, which can be taken into account in the developing the tax legislation during reform.

***Keywords:** taxes, taxations, tax system, tax policy, social policy, tax burden, limit of the tax burden, Curve of Laffera, optimization of taxation, objects of tax optimization, procedure of optimization of taxation*

JEL Classification: H21 - H25

Постановка проблеми. Комплексне дослідження податкового навантаження в соціально-економічному вимірі в умовах сучасних економічних перетворень в Україні має важливе теоретичне та практичне значення. Податкове навантаження є тим індикатором, який, з одного боку, демонструє ефективність податкової політики та стан податкової системи, з іншого – це потужний мотиваційний механізм суб'єктів господарювання, від якого залежить їх здатність до ведення бізнесу і виконання податкових зобов'язань, а, отже, можливості держави щодо формування ресурсів для фінансового забезпечення конституційно закріплених за нею функцій [1, с. 1], а також виконання соціальної політики. У разі виявлення урядом посилення податкового тиску або інших деформацій, він має приймати нові рішення стосовно організації процесу оподаткування. Крім того, податкам належить не лише провідна роль у наповненні бюджетів держави, але від їх кількості та видів, розміру їх ставок та диференційованості, обґрунтованості податкових пільг багато в чому залежать можливості їх стимулюючого впливу на рівень споживання, а також виробничу, інвестиційну та іншу діяльність платників податків. Тому як науковцям, так і практикам необхідно приділяти особливу увагу виміру податкового навантаження та визначення заходів щодо його оптимізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розміру податків та їхнього впливу на платників цікавить людство з давніх давен, очевидно, з тих пір, як утвердився інститут держави [2]. Загальновідомі в

світі фундаментальні праці з теорії податків багатьох західних економістів різних часів: В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, Дж. Локка, Дж. Ст. Мілля, К. Маркса, К. Вікселя, А. Вагнера, А. Пігу, В. Парето, Дж. М. Кейнса, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, Дж. Б'юкенена, А. Лаффера та інших. Наукові погляди цих учених на податки та проблеми фіску є вагомим теоретичним надбанням, яке вплинуло на розвиток світової економічної думки, а окремі ключові ідеї щодо оподаткування в минулих століттях не втрачають своєї актуальності й нині. Проте лише сучасні науковці почали більш поглиблено займатися дослідженням впливу податків на різні категорії платників, господарські процеси й робити прогнози щодо податкового навантаження та його наслідків. [3-6]. Значний внесок у дослідження теоретико–методологічних засад податкового навантаження внесли вітчизняні науковці В. Андрущенко, П. Буряк, В. Валігура, В. Вишневський, Ю. Іванов, Т. Єфименко, Т. Калінеску, М. Кондратенко, А. Крисоватий, Ю. Кушнірчук, В. Мельник, А. Соколовська, В. Сутормінa, О. Тимченко, В. Федосов, Л. Шаблиста, Н. Ярова та інші.

Вивчення робіт указаних авторів засвідчує наявність ґрунтовних досліджень, які стосуються історичних аспектів та сутності податкового навантаження; теоретичних та прикладних проблем оподаткування; теоретичних основ визначення податкового навантаження, методів його оцінки та показників, пошуку податкової межі як результату компромісу між економічною ефективністю й соціальною справедливістю; методологічних та методичних підходів до розрахунку ефективних ставок оподаткування праці, капіталу і споживання та особливостей їх застосування в Україні; рівня податкового навантаження в економіці та окремих її секторах та його оптимізації; податкового навантаження на юридичних осіб в Україні та його впливу на економічне зростання; динаміки податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи; оцінки розвитку податкового навантаження; фіску у сфері прямого та непрямого оподаткування; податкового навантаження як індикатора низького рівня гармонізації інтересів суб'єктів оподаткування та водночас засобу її підвищення; впливу податків на економіку та соціальну сферу; розподілу бюджетних видатків та використання регулюючої функції податків для зниження соціальної напруги в державі; оптимізації рівня фіскального навантаження з метою економічного убезпечення держави [1; 7-22] тощо.

Разом з тим, нині в Україні в економічній науці бракує системних досліджень ефектів оподаткування та рівня податкового навантаження в соціально-економічному вимірі. З цього приводу переконливі аргументи знаходимо у монографії «Оподаткування: теорії, проблеми, рішення» за загальною редакцією професора В.П. Вишневського. Зокрема зазначено, що спонукальним мотивом для здійснення подальших наукових досліджень національного податкового простору може бути досвід розвинутих країн, де фіскальна проблематика досліджена набагато глибше, і науковці яких спираються на багатовікові традиції досліджень у сфері фінансів, сьогодні продовжуються гострі спори відносно багатьох найбільш принципових питань теорії і практики оподаткування [8, с. 6]. Безумовно, наслідком таких дискусій має стати ефективне функціонування вітчизняної податкової системи.

Метою статті є проведення дослідження податкового навантаження в соціально-економічному вимірі в умовах сучасних економічних перетворень в Україні.

Виклад основного матеріалу. Важливим показником, що характеризує діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків є «податкове навантаження». Це поняття має своє гносеологічне, соціально-економічне та політичне коріння, яке вивчається мислителями ще з давніх часів, але й досі немає одностайної думки стосовно сутності та методики його визначення.

Наукові основи оподаткування, що стали тим підґрунтям на яке спираються у своїх дослідженнях сучасні науковці, були започатковані у XVIII ст. представниками школи фізіократів і класичної політичної економії [13, с. 128; 14, с. 49; 20, с. 4]. Зокрема англійський економіст XVIII ст. В. Петті стверджував, що податкове навантаження – це загальна сума коштів, яку необхідно мобілізувати до державної казни у вигляді податків [23].

У сучасній економічній літературі поняття «податкове навантаження» («податковий тиск», «податковий тягар», «рівень оподаткування») в основному тлумачиться з двох позицій, а саме: безпосереднього впливу податкових важелів та сукупності податків на економіку країни в цілому та доходи їх платників - юридичних і фізичних осіб [7, с. 210-214; 13, с. 128-136; 14, с. 49-69; 17, с. 163; 24, с. 103-119].

Так, Ю.Б. Іванов, А.М. Соколовська, зазначають, що «податкове навантаження» (тягар) **–** це ефекти впливу податків на економіку в цілому та на окремих її платників, пов'язані з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків і відволікання коштів від інших можливих напрямів їх використання [11, с. 133; 13, с. 129].

Кушнірчук Ю. М. зазначає, що «податкове навантаження» є важливим фіскальним показником, що характеризує сукупний вплив податків на економіку країни загалом чи на окремих суб'єктів господарювання, тобто, фактично, є показником ефективності бюджетно-податкової політики [22, с. 163].

П. Ю. Буряк також трактує це поняття у вище вказаному значенні, а саме: «податкове навантаження – фіскальний показник, що характеризує вплив податків на соціально-економічний розвиток держави чи на окремих суб'єктів господарювання у результаті взаємодії податкової системи та людини» [7, с. 210].

У дисертації Н. В. Ярової на тему: «Податкове навантаження та його оцінка розвитку» визначено зміст поняття «податкове навантаження» як показник, що найбільшою мірою характеризує взаємодію фіскальної та регулюючої функцій податків, а також ступінь централізації та усуспільнення ВВП і його складових, який, з одного боку, містить відбиток суб'єктивних дій уряду, а з іншого, відображає об'єктивні ринкові закономірності, особливості економічної моделі та досягнутий рівень соціально-економічного розвитку країни [17, с. 6-7].

В економічному **словнику** поняття «податкове навантаження» ототожнюється з поняттям «податковий тягар» та розглядається з двох позицій:

- у вузькому розумінні слова – це міра, ступінь, рівень економічних обмежень, створюваних відрахуванням коштів на сплату податків, відволіканням їх від інших можливих напрямів використання;
- у широкому розумінні слова – тягар, який накладається будь-яким платежем [25, с. 206].

Варто зауважити, що законодавче врегулювання поняття «податкове навантаження» в Україні відсутнє.

Таким чином, усі наведені визначення поняття «податкове навантаження» свідчать про відсутність у наукових колах загальновизнаної єдиної позиції стосовно його змісту. Проте інколи зустрічаються й схожі точки зору, але так чи інакше при його трактуванні вчені вказують на роль податків в економічній системі держави, їх об'єктивні властивості, що реалізуються у національних економіках через функції фіскального та регулюючого характеру. Тим самим, як зазначає В. Л. Андрущенко, кожен із податків породжує цілий шлейф економічних і соціальних наслідків, із якими треба рахуватися [20, с. 5]. Учений зауважує, що в англомовній фінансовій літературі для означення загального впливу податків на економіку і соціальну сферу існує спеціальний термін «incidence of taxation (tax, taxes)», якому немає аналога в українській мові. Цей термін перекладається як «загальна (соціально-економічна) сфера дії оподаткування (податку, податків)» та пропонується для зручності називати поняття «incidence» такими синонімами: дія, вплив, ефект, сфера поширення податку (податків, оподаткування). Крім того вказано, що дане поняття включає перекладання податків, сукупність породжуваних податками ефектів, величину податкового тягаря і його розподіл між платниками [20, с. 55].

Отже, таке тлумачення поняття «податкове навантаження» вказує на те, що податки, як дієві інструменти податкової політики держави, спричиняють різноманітні соціально-економічні ефекти у суспільстві. На наше переконання, саме в такій інтерпретації найбільш повно відображається його економічний зміст, оскільки наближається до об'єктивної реальності. Іншими словами, вплив податків на динаміку соціально-економічних параметрів (особистий добробут, суспільне багатство, рівень безробіття тощо) є очевидним. Водночас слід взяти до уваги, що це поняття разом з іншими фінансовими категоріями (доходи, податки, податкова система, оподаткування) є не тільки логічною формою мислення людини, у якій відображаються фінансові зв'язки та відносини, що виникають між державою і платниками податків з приводу розподілу та перерозподілу новоствореної частки ВВП, але й воно утворює змістовну базову компоненту термінології податкового законодавства, що поєднує та відображає в собі ознаки фіскального та соціального-економічного характеру.

У податковій теорії та практиці кількісний та якісний соціально-економічний вимір податкового навантаження здійснюється на макро- і мікрорівні, показники якого повинні застосовуватися для рівномірного його розподілу та ефективного функціонування різних сфер національної економіки у галузевому розрізі (промисловість, будівництво, сільське господарство, торгівля, управління); структурної перебудови економіки відповідно до потреб науково-технологічного і соціального прогресу; стратегії розвитку виробництва, його структури та процесів нагромадження; оцінки рівня доходів, спрямованих на поточне споживання та інвестування, податкової мотивації суб'єктів господарювання та домогосподарств, їх економічної поведінки; формування бюджетної, податкової та соціальної політики тощо. При цьому загальновизнаної методики такого виміру не існує, а найчастіше застосовується на макрорівні комплексний показник, який передбачає зіставлення загальної суми всіх податкових платежів, сплачених до бюджету за певний період часу, з обсягом ВВП, отриманого в національній економіці за цей же період часу [1, с. 6; 14, с. 49; 24, с. 107].

Зміст і межа (верхня та нижня) податкового навантаження в національних економіках постійно змінюються. Зазвичай, чинниками, що впливають на їх зміни, є рівень розвитку ринкових і державних інституцій, механізмів та інструментів; стан національної економіки; рівень доходів та якість життя населення, його соціально-культурні традиції; напрями використання фінансових ресурсів держави; політична ситуація в країні тощо.

Теоретично доведено, що до певної межі податкове навантаження не зменшує вартісні соціально-економічні показники розвитку національної економіки та зацікавленість суб'єктів господарювання до продуктивної діяльності, проте після досягнення такої межі буде спостерігатися протилежний результат. Тому при спробі збільшення податкових надходжень за рахунок надмірного податкового навантаження (наприклад, збільшення податкових ставок з основних податків – податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, ПДВ) швидко досягається така межа, коли може суттєво зменшитися саме джерело сплати податків – доходи їх платників, що, призведе до зменшення податкових надходжень. Така залежність була науково доведена відомим американським економістом Артуром Лаффером і отримала назву «крива Лаффера» (рис. 1) [24, с. 104-106].

На графіку відображено зв'язок між податковими ставками (ta, tb, tc), та бюджетними надходженнями (Ga, Gb). Геометричне розміщення точок А, В, С демонструє можливий варіант поєднання ставок податків та обсягів податкових надходжень до бюджету.

Точка А відповідає оптимальній ставці податку (ta), при якій бюджет отримує найбільші надходження (Ga).

У точці В при податковій ставці tb, що більша за оптимальну, як і в точці С при податковій ставці tc, що менша за оптимальну, бюджет отримує однаково менші надходження.

Отже, графічне зображення свідчить, що збільшення податкових надходжень до бюджету може бути забезпечене лише до певного рівня податкового навантаження (рівня податкових ставок), а при подальшому його підвищенні обсяги бюджетних надходжень будуть зменшуватися, оскільки високий рівень оподаткування здійснює дестимулюючий вплив на економічну поведінку платників податків, рівень їх доходів, споживання та

якість життя. А перехід до помірного оподаткування (базова ставка менша за максимально можливу) дасть позитивні результати через певний проміжок часу. Насамперед зростуть доходи платників податків, це, своєю чергою, сприятиме зростанню сукупного попиту та сукупної пропозиції, заощаджень та інвестицій, ділової активності, зайнятості населення, а звідси і збільшенню податкових надходжень. Логіку такого зв'язку можна формалізувати таким чином: ↓t → ↑D → ↑AD → ↑AS → ↑S → ↑I →↑L → T

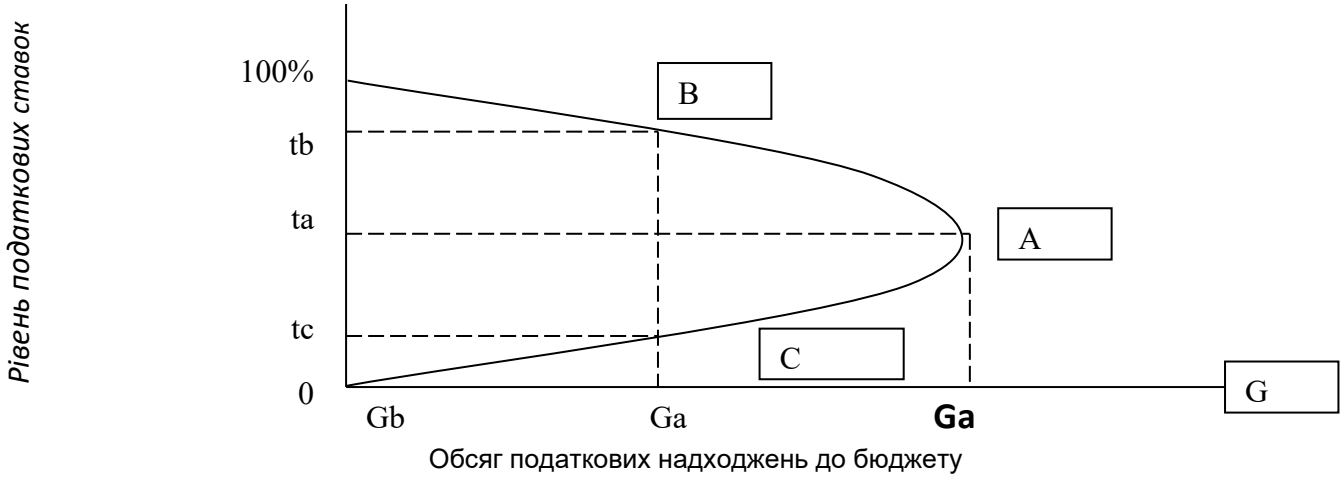

Рисунок 1. Крива Лаффера

де t – податкова ставка на доходи;
D – доходи платників податків;
AD – сукупний попит;
AS – сукупна пропозиція;
S – заощадження домогосподарств;
I – реальний обсяг інвестицій;
L – зайнятість населення;
T – податкові надходження.

Таким чином, здійснені дослідження свідчать про те, що податкове навантаження є ключовим параметром, який характеризує стан соціально-економічного розвитку національної економіки, рівень та якість життя платників податків. Крім того, податкове навантаження є важливим показником, що відображає фіскально-перерозподільні процеси обсягів ВВП через податкову систему, а також результати податкової політики держави. Що стосується межі податкового навантаження, то це лише умовна точка в оподаткуванні на певний період часу, при якій досягається оптимальна як для платників, так і для державної скарбниці частка ВВП, що перерозподіляється через податкову систему.

У країнах Європи показник рівня податкового навантаження (відношення суми податків і обов'язкових соціальних внесків, які скориговані на суму безнадійної заборгованості, до обсягу ВВП) має різні значення, динаміка якого у 2017 р. представлена на рис. 2.

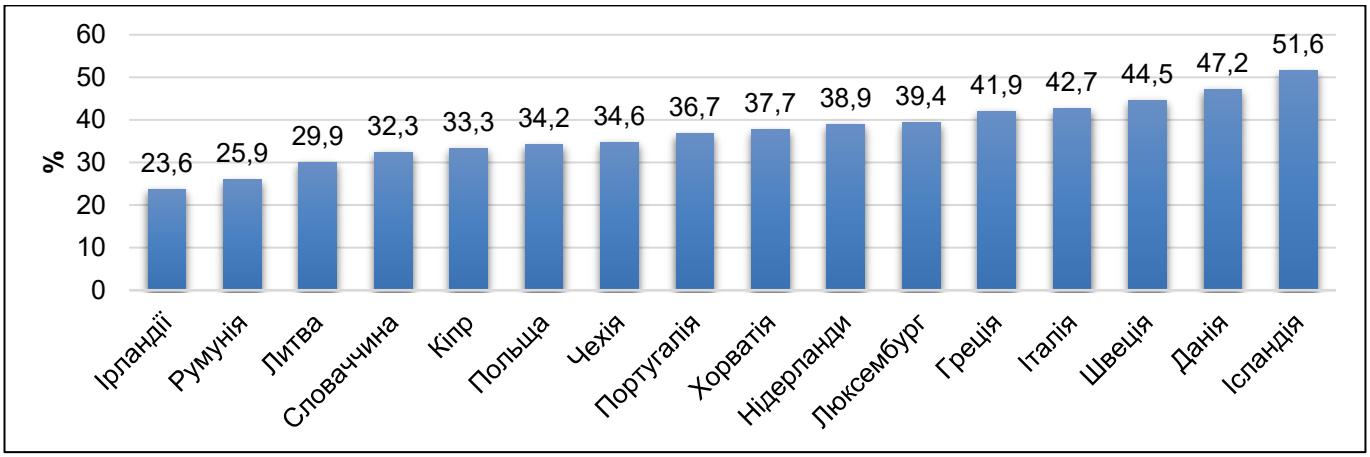

Рисунок 2. Динаміка рівня податкового навантаження в окремих країнах Європи у 2017 році
Джерело: побудовано за даними [26, с. 94-95]

Рис. 2 свідчить про наявність суттєвої різниці між рівнями податкового навантаження в країнах ЄС: найнижчий показник 23,6% зафіксовано в Ірландії (у 2015 р. – 24,4%), а найвищий в Ісландії – 51,6% (у 2015 р. –

36,7%). У 2015 р. цей показник був найвищим у Франції і становив 47,9%. Такий великий розрив пояснюється нерівномірним соціально-економічним розвитком національних економік, відмінностями в підходах до встановлення кількості та видів податків, розміру їх ставок, об'єктів і бази оподаткування тощо. У середньому загальне податкове навантаження в усіх країнах ЄС у 2017 р. становило 40% [26, с. 94 – 95; 27, с. 135].

Здійснені дослідження основних макропоказників в Україні впродовж 2015-2018 рр. також свідчать про нерівномірність її соціально-економічного розвитку. Проте, за оцінками Міністерства фінансів України, зовнішні та внутрішні умови розвитку вітчизняної економіки залишаються відносно сприятливими (табл. 1).

Дані табл. 1 демонструють позитивну динаміку обсягів ВВП у 2015-2018 рр. та помірні темпи його зростання у реальному вимірі з І кварталу 2016 р., за означені роки вони становили 2,4%, 2,5%, 3,3% відповідно. Цьому сприяло збільшення внутрішнього попиту. Такі досягнення, хоч і незначні, стали важливою передумовою для забезпечення реалізації більш ефективної моделі його перерозподілу через податкову систему та отримання запланованих податкових надходжень.

Крім того, завдяки збільшенню реального наявного доходу домогосподарств, зросло і реальне приватне кінцеве споживання. А через більше фінансування інфраструктурних проектів та потребу компаніям інвестувати в модернізацію виробництва, збільшилось також валове нагромадження основного капіталу. Водночас залишився від'ємним внесок реального чистого експорту.

Таблиця 1. Макропоказники соціально-економічного розвитку України у 2015-2018 рр.

Показник	2015	2016	2017	2018
Номінальний ВВП, млрд. грн.	1988,5	2385,4	2983,9	3558,7
ВВП реальний, темп зростання, %	-9,8	2,4	2,5	3,3
Індекс споживчих цін, на кінець періоду	143,3	112,4	113,7	109,8
Індекс цін виробників промислової продукції, на кінець періоду	125,4	135,7	116,5	114,2
Середньомісячна заробітна плата, грн.	4207	5180	7104	8865
Зміна реальної заробітної плати, %, на кінець періоду	-0,2	9,0	19,1	12,5
Рівень безробіття, методологія МОП, % до економічно-активного населення	9,1	9,3	9,5	8,8
Зміна експорту товарів та послуг, у % до попереднього року	-26,9	-3,9	17,1	9,7
Зміна імпорту товарів та послуг, у % до попереднього року	-28,3	4,5	19,2	12,6

Джерело: побудовано за даними [28; 29]

Позитивним фактом є сповільнення темпів інфляції у 2018 році, у грудні було зафіксовано сповільнення ІСЦ до 9,8% порівняно з 13,7% у грудні 2017 року. При цьому, через високі інфляційні очікування, монетарна політика у 2018 р. була досить жорсткою, що сприяло забезпеченню цінової та курсової стабільності. Тим часом, зростання інвестиційного та споживчого попиту призвели до розширення дефіциту торговельного балансу, що майже повністю було компенсовано за рахунок збільшення грошових переказів з-за кордону та додатнім сальдо фінансового рахунку.

Таблиця 2. Динаміка показників ВВП, податкових надходжень до Державного бюджету України та рівня податкового навантаження на економіку

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП, млн. грн.	1082569	1316600	1408889	1454931	1566728	1979458	2383182	2982920	3558706
Податкові надходження, млн грн, у т. ч.	220 179	304 384	320 674	316 225	330 395	477 823	598 285	747 214	881 821
ПДВ, млн грн.	126988	172 873	184 786	181 717	189241	246858	329 911	434 041	506 168
Податок на прибуток, млн. грн.	39 969	54 739	55 350	54 318	39 942	34 776	54 344	66 912	82 327
ПДФО, млн. грн.	0,00	6 159	7 026	7 565	12 646	45 062	59810	75 033	91124
частка податкових надходжень у ВВП, %	20,34	23,12	22,76	21,73	21,09	24,14	25,10	25,05	24,78
частка ПДВ у ВВП, %	11,73	13,13	13,12	12,49	12,08	12,47	13,84	14,55	14,22
частка податку на прибуток у ВВП, %	3,69	4,16	3,93	3,73	2,55	1,76	2,28	2,24	2,31
частка ПДФО у ВВП, %	0,00	0,47	0,50	0,52	0,81	2,28	2,51	2,52	2,56
частка ПДВ у податкових надходжен.,%	57,67	56,79	57,62	57,46	57,28	51,66	55,14	58,09	57,40
частка податку на прибуток у податк. надходж., %	18,15	17,98	17,26	17,18	12,09	7,28	9,08	8,95	9,30
частка ПДФО у податкових надходж., %	0,00	2,02	2,19	2,39	3,83	9,43	10,00	10,04	10,33

Джерело: побудовано за даними [30; 31]

**Без надходжень від сплати єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування*

Впродовж аналізованого періоду, завдяки дотриманню урядом України підходів політики фіскальної консолідації, було забезпечене у 2018 р. додатне сальдо (профіцит) первинного бюджетного балансу. У свою чергу, бюджетна політика держави мала стримуючий ефект по відношенню до сукупного попиту, однак це сприяє цінові стабільності.

Позитивну оцінку експертів має зростання середньомісячної заробітної плати населення, її розмір у червні 2019 р. становив 10783 гривень. Це досягнуто завдяки збільшенню мінімальної заробітної плати, а також підвищенню її в умовах загострення конкуренції на трудові ресурси й трудову міграцію до країн ЄС. Відповідно темпи приросту реальної заробітної плати у грудні 2018 року становили вже 9,7% [28; 29]. Обсяги податкових надходжень впродовж 2010-2018 рр. мали позитивну динаміку, це, своєю чергою, спровокувало зростання рівня податкового навантаження. За нашими розрахунками, загальний його показник коливається в межах від 20,34% (2010) до 25,10% (2016) і в середньому за аналізований період становить 23,12%. У 2018 р., порівняно з двома попередніми роками, він дещо знизився і становив 24,78% (табл. 2; рис. 3).

Рисунок 3. Динаміка показників ВВП, податкових надходжень до Державного бюджету України та рівня податкового навантаження на економіку*

Джерело: побудовано за даними [30; 31]

У таблиці 2 представлені дані, що характеризують динаміку загального рівня податкового навантаження в Україні, а також надходжень від сплати основних податків (ПДВ, податку на прибуток підприємств, ПДФО) до Державного бюджету та їх частку у ВВП і податкових надходженнях. За період з 2010 по 2018 рр. рівень податкового навантаження зріс на 4,44 відсоткових пункти (з 20,34% у 2010 р. до 24,78 у 2018 р.). Вартісні показники від сплати вище вказаних податків в основному мали позитивну динаміку. Найбільші значення було отримано від сплати ПДВ, а його частка у ВВП та податкових надходженнях у середньому за весь аналізований період становила 13,07% та 56,57% відповідно. Це є свідченням зростання рівня податкового навантаження на споживання, спричинене насамперед інфляцією, а також певним збільшенням доходів та обсягів кінцевих споживчих витрат населення.

Абсолютні значення від сплати податку на прибуток підприємств та ПДФО, що знаходяться у прямій залежності від рівня отримуваних доходів їх платників, на відміну від ПДВ, були невисокими, проте щорічно зростали. При цьому податкове навантаження розподілялося між юридичними та фізичними особами нерівномірно. Частка податку на прибуток підприємств у ВВП коливалася у межах всього 1,76% – 4,16% (у середньому – 2,96%), у податкових надходженнях - 7,28% - 18,15% (у середньому 13,03%). Такі значення пояснюються насамперед законодавчими змінами в порядку його справляння та зменшенням ставки податку з 25% до 18%.

Динаміка частки ПДФО як у ВВП, так і у податкових надходженнях відображає його вартісні значення та у середньому за весь період становила 1,35% і 6,28% відповідно. Проте вказані показники не відображають дійсний рівень податкового навантаження на доходи фізичних осіб, оскільки надходження від сплати ПДФО в основному є джерелом формування доходів місцевих бюджетів України і тому його частка у їх податкових надходженнях у середньому за 2010-2018 рр. сягає 72,02%.

Що стосується динаміки частки основних податків (ПДВ, податку на прибуток, ПДФО) у ВВП окремих зарубіжних країн Європи та в Україні, то у 2017 р. наша країна була попереду всіх і цей показник становить 19%. У той час, як в решті країн він коливається в межах від 12% (Румунія) до 17% (Угорщина). У Польщі, де частка вказаних податків у загальних податкових надходженнях навіть вища (68%), ніж в Україні (57%), їх відношення до ВВП – лише 15%. (рис. 4; рис. 5).

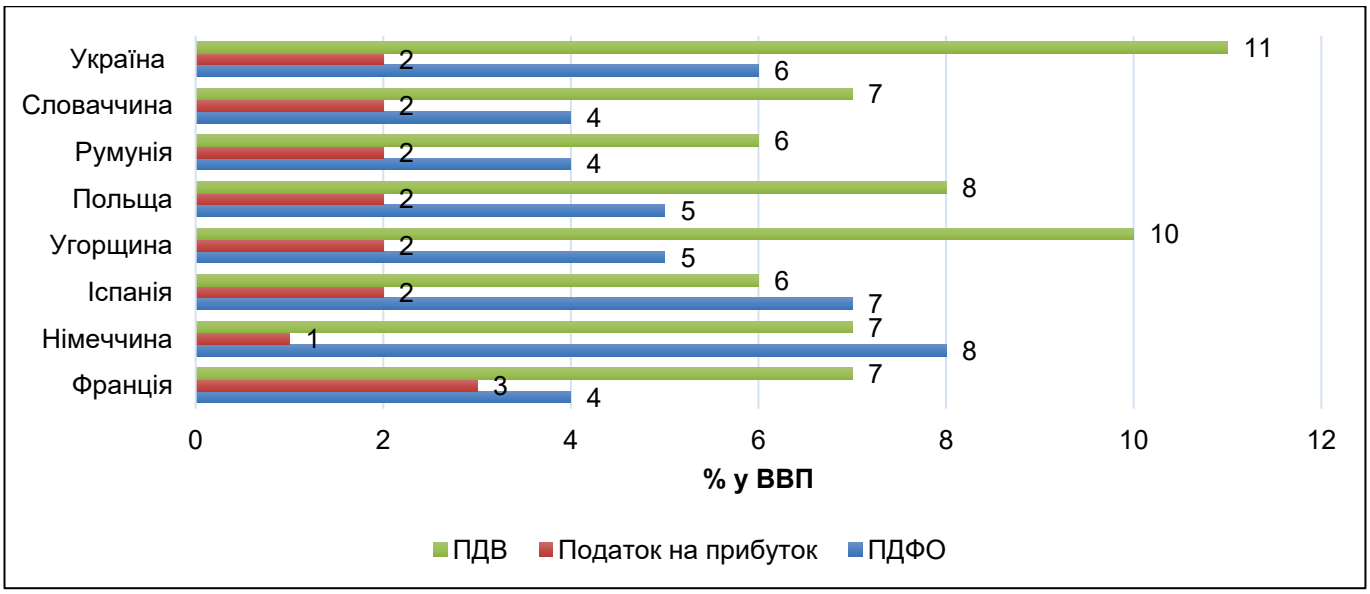

Рисунок 4. Динаміка частки основних податків у ВВП окремих зарубіжних країн Європи та в Україні у 2017 році

Джерело: побудовано за даними [32]

Отже, з податковими надходженнями за трьома основними податками не все так однозначно. В Україні (як і в Польщі) ПДВ, податок на прибуток та ПДФО сумарно забезпечують понад дві третини усіх податкових надходжень до зведеного бюджету країни. В решті досліджуваних країн ЄС їхня частка менша і коливається здебільшого в межах 42-47%, тоді як у Франції цей показник становить всього 29%, але недобір бюджетних надходжень за цими податками там компенсують значними соціальними зборами [32].

Менш достовірну картину про рівень податкового навантаження на макрорівні дає показник, який нерідко застосовується у податковій практиці різних країн, порівняння максимальних ставок основних податків. Вони є своєрідним віддзеркаленням того, наскільки держава «тисне» на платників податків. При цьому джерело сплати податків, суб'єкт та об'єкт оподаткування, механізм нарахування можуть суттєво відрізнятися. До переліку таких податків зазвичай входять: ПДВ, податок на прибуток підприємств, ПДФО, податок на майно, мито тощо [14, с. 50; 24, с. 108].

Загальновідомо, що податкове навантаження шляхом встановлення високих ставок податків (понад 40%) здійснює дестимулюючий вплив на діяльність суб'єктів господарювання, демотивує їх до праці та декларування своїх доходів, і, як наслідок, сприяє тінізації економіки, зниженню податкових надходжень до бюджетів держави.

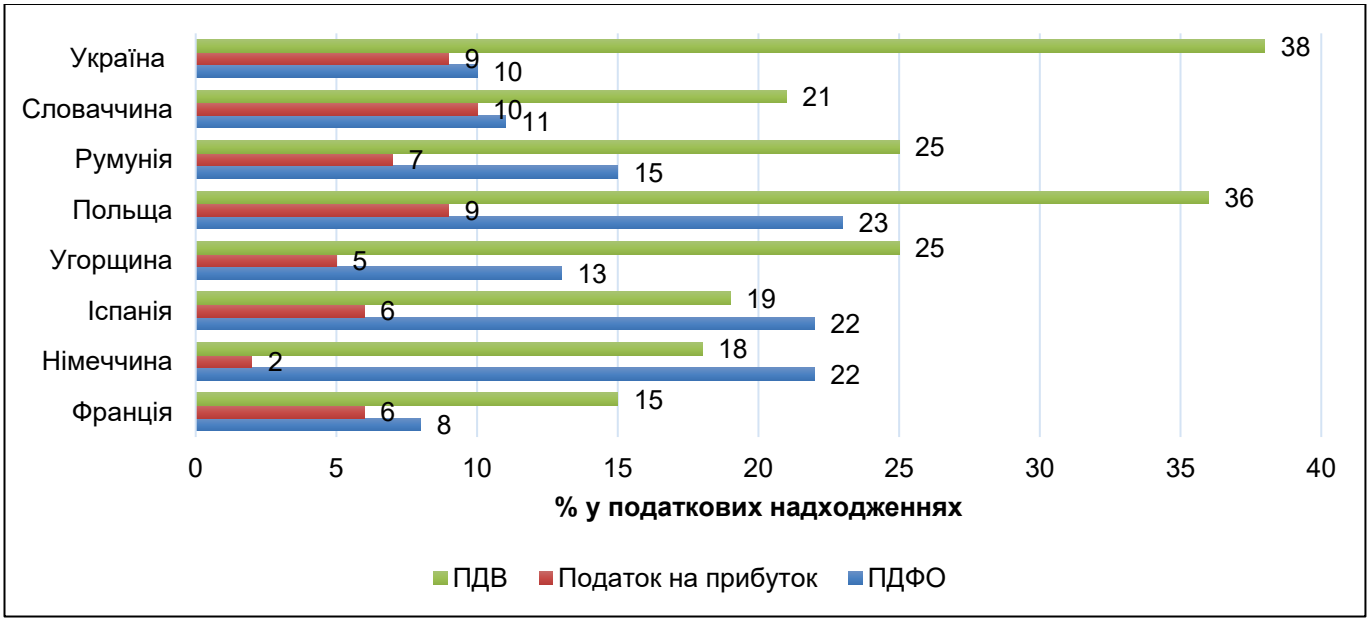

Рисунок 5. Динаміка частки основних податків у податкових надходженнях окремих країн Європи та в Україні у 2017 році.

Джерело: побудовано за даними [32]

У таких європейських країнах, як Франція, Німеччина, Іспанія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина максимальні ставки ПДВ становлять 19-27%; податку на прибуток – 9-31%; індивідуального прибуткового податку (ПДФО) – 0-45%. В Україні ставки цих податків встановлені на рівні 20, 18 і 18% відповідно, з чого можна зробити висновок, що Україна належить до країн з помірним податковим навантаженням, тобто помірним рівнем податкових ставок (табл. 3).

Таблиця 3. Ставки основних податків в окремих країнах ЄС і Україні

Країна	ПДФО	Податок на прибуток	ПДВ
Франція	Прогресивна (5-ти ступенева) від 14 (для окремих виплат – від 0) до 45%, депозити і дивіденди – 12,8%	31%, МСП – 15%	20%, пільгові – 5,5% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Німеччина	Прогресивна (5-ти ступенева) від 14 (для окремих виплат – від 0) до 45%, депозити і дивіденди – 25%	29,89%	19%, пільгові – 7% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Іспанія	Прогресивна (5-ти ступенева) від 9,5 до 22,5%, депозити і дивіденди – 19%	25%	21%, пільгові – 10% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Угорщина	15%, депозити і дивіденди – 15%	9%	27%, пільгові – 5% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Польща	Прогресивна (2-х ступенева) від 18 до 32%, депозити і дивіденди – 19%	19% МСП – 15%	23%, пільгові – 8% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Румунія	10%, депозити – 10%, дивіденди – 5%	16%,	19%, пільгові – 9% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Словаччина	Прогресивна (2-х ступенева) від 19 до 25%, депозити – 19%, дивіденди – 7%	21%	20%, пільгові – 10% (в т.ч. ліки і медзасоби)
Україна	18%, депозити – 18%, дивіденди – 5%	18%	20%, пільгові – 7% (в т.ч. ліки і медзасоби)

Джерело: [32]

Отже, у цілому в Україні встановлено середньоєвропейський рівень податкового навантаження. При цьому слід взяти до уваги те, що за умови застосування прогресивної шкали оподаткування індивідуальних доходів громадян (наприклад, у Франції, Іспанії) держава менше, ніж в Україні, стягує до бюджету з осіб, заробітна плата яких на чверть нижча, ніж середня (у Франції – це 14% оподатковуваного доходу, в Іспанії – 9,5%). Проте для хронічно дефіцитних бюджетів України (особливо це стосується місцевих бюджетів, які формуються в основному за рахунок надходжень від ПДФО) подібна практика була б критичною. Оскільки в національній економіці частка домогосподарств (у складі яких щонайменше 2 особи), середньомісячні грошові доходи становлять три чверті від середньої зарплати, сягає майже 40% усіх домогосподарств. Ставки податку на прибуток і ПДВ практично не відрізняються від тих, що встановлені у країнах ЄС, але є вищі, ніж в Україні (наприклад, у Франції ставка податку на прибуток сягає аж 31%, Німеччині - 29,89%, Іспанії – 25% [32; 33].

Висновки. Дослідження актуальних питань податкового навантаження у соціально-економічному вимірі в Україні та в окремих зарубіжних країнах показує пряму залежність впливу змін податкового навантаження на доходи та якість життя їх платників. Крім того, оподаткування, як процес реалізації податкової політики держави, може спричинити стимулювання (дестимулювання) соціально-економічного розвитку національних економік, тобто сприяти економічному зростанню ВВП та більш ефективному його перерозподілу через податкову систему і, навпаки – спровокувати кризу та недоотримання запланованих обсягів податкових надходжень. Також очевидним є й те, що додаткове податкове навантаження може стати стримуючим чинником зростання споживання, заощадження та інвестування. При цьому, здійснений аналіз української податкової практики виявляє наявність такої парадоксальної ситуації: рівень податкового навантаження на доходи є меншим, ніж у багатьох європейських країнах, але платниками податків він сприймається як досить обтяжливий. Водночас в Україні частка основних податків (ПДВ, податку на прибуток, ПДФО) у ВВП та податкових надходженнях є більшою, ніж в окремих розвинутих країн Європи, а держава не отримує достатні фінансові ресурси для забезпечення суспільних потреб. Окрім того, уряд нашої держави у якості нової парадигми розвитку національної економіки проголошує курс на її соціалізацію, проте одночасно лише створює поверхневу видимість його реалізації та важливих соціальних програм для підтримки малозабезпечених верств населення, свідченням чого є низький рівень його життя. А всі спроби та політичні дебати депутатів подолати надмірне податкове навантаження, нерівномірний його розподіл між платниками закінчуються черговими змінами до податкового законодавства, що, більшою мірою, відображають результати лобіювання власних інтересів окремих осередків. Тому задля майбутнього соціально-економічного розвитку України необхідно створити більш оптимальну модель справляння податків у контексті загальної державної стратегії сталого розвитку. Для цього до першочергових завдань, що потребують негайного вирішення, вважаємо за необхідне включити:

- створення умов для реалізації прагматичного фінансового компромісу між потребами держави в коштах та інтересами юридичних і фізичних осіб, реалізація якого повинна сприяти зменшенню податкового навантаження на їх доходи, достатньому наповненню доходної частини державного та місцевих бюджетів податковими надходженнями, соціально-економічному розвитку країни тощо;

- забезпечення індивідуального та диференційованого підходу до оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб з метою стимулювання їх діяльності та досягнення соціальної справедливості у суспільстві;

- забезпечення синхронності позитивного впливу форм і методів оподаткування на доходи юридичних і фізичних осіб у часі з метою створення сприятливого податкового та інвестиційного клімату в країні;

- заохочення юридичних і фізичних осіб щодо збільшення отриманого доходу та забезпечення його правової регламентації з метою досягнення позитивного ефекту для розвитку економіки країни та добробуту її громадян.

Список використаних джерел

1. Кондратенко М. Б. Податкове навантаження та шляхи його оптимізації: автореф. дис. ... канд. екон. наук. 08.00.08. Київ. 2015. 20 с.

2. Campbell, John L. 1993. The State and Fiscal Sociology. Annual Review of Sociology. No.19. 163-185.

3. Measuring the Tax Burden on Capital and Labor. 2004. Ed. By Peter Birch Sorensen. The MIT Press Cambridge. URL: https://epdf.pub/measuring-the-tax-burden-on-capital-and-labor.html

4. Agell J., Sorensen, P. B. 2006. Tax policy and labor market performance. The MIT Press Cambridge.

5. Lieberman, Evan S. Taxation Data as Indicators of State-Society Relations: Possibilities and Pitfalls in Cross-National Research. URL: https://evanlieberman.files. wordpress.com/2014/ 01/lieberman-tax-measurement.pdf

6. Genser, B. Measuring the burden of taxation: An index number approach. URL: https://ideas.repec.org/p/zbw/kondp1/231.html

7. Буряк П. Ю., Кулинич Х. В. Історичний аспект та сутність податкового навантаження як економічної категорії. Наука й економіка. 2014. № 3 (35). С. 207–214.

8. Вишневский В. П., Веткин А. С., Вишневская Е. Н. Налогообложение: теории, проблемы, решения. Монография. Донецк: ДонНТУ, ИЭП НАН Украины, 2006. 504 с.

9. Мельник В. М. Оподаткування: наукове обґрунтування та організація процесу. Монографія. Київ: ПП «Видавничий дім «Компютерпрес», 2006. 277 с.

10. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій. Навчальний посібник. Під редакцією д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбурова І. А. Харків: ІНЖЕК. 2010. 492 с.

11. Соколовська А. М. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки. Економіка України. 2006. № 7. С. 4-12.

12. Соколовська А. М. Методологічні та методичні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання. Фінанси України. 2008. №1. С. 65-76.

13. Соколовська А. М. Основи теорії податків: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2010. 326 с.

14. Шаблиста Л. М. Податки як засіб структурної перебудови економіки. Київ: ІЕ НАН України, 2000. 217 с.

15. Тимченко О. М., Кондратенко М. Б. Податкове навантаження на юридичних осіб в Україні та його вплив на економічне зростання. Фінанси України. 2012. № 10. С.34-43.

16. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи: монографія / Т. І. Єфименко та ін.; за ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. Київ : ДННУ «Акад. фінанс. упр.». 2013. 491 с.

17. Ярова Н. В. Податкове навантаження та його оцінка розвитку : автореф. дис. … канд. екон. наук.08.00.08. Київ, 2010. 21 с.

18. Суторміна В. М., Федосов В. М., Андрущенко В. Л. Держава – податки – бізнес: [із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки]. Київ: Либідь, 1992. 328 с.

19. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 248 с.

20. Андрущенко В. Л., Данілов О. Д. Податкові системи зарубіжних держав. Київ: Комп'ютерпрес, 2004. 240 с.

21. Калінеску Т. В., Пономарьова І. В., Альошкін С. В. Соціальні аспекти податкової політики: підручник. Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. 384 с.

22. Кушнірчук Ю. М. Оптимізація рівня фіскального навантаження з метою економічного убезпечення держави. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. № 20/11. С. 161–169.

23. Антология экономической классики: В. Петти, А. Смит, Д. Рикардо / Сост., авт. предисл. И. А. Столяров. Москва : Эконов, 1993. 475 с.

24. Оподаткування в Україні. Навч. посіб. / Н. М. Дєєва, Н. І. Редіна, Т. О. Дулік, Т. Ю. Александрюк та ін.; За ред. Н. І. Редіної. Київ : ЦУЛ, 2010. 544 с.

25. Райзберг Б. А., Лозовський Л. Ш., Стародубцева О. Б. Современный экономический словарь. 2-е изд., исправ. Москва: ІНФРА-М, 1998. 479 с.

26. Савченко А. М., Блищик Л. В. Аналіз рівня податкового навантаження в контексті імплементації європейських стандартів у національну економіку України. Економіка та держава. 2018. №5. С. 93–96.

27. Романюта Е. Моніторинг рівня податкового навантаження в Україні та країнах ЄС. Світ фінансів. 2017. №2 (51). С. 128-138.

28. Макроекономічний огляд. №2, лютий 2019. URL: https://www.minfin.gov.ua/ uploads/redactor/files/Macroeconomic_outlook_MFU_Feb_2019.pdf

29.Макроекономічний огляд. №7, липень 2019. URL: https://www.minfin.gov.ua /uploads/redactor/files/Макроекономічний%20огляд.%20 липень%202019.pdf

30.Валовий внутрішній продукт України. URL: http://index.minfin.com.ua /index/gdp/

31.Доходи бюджету України. Ціна держави. URL: http://cost.ua/budget/revenue/

32.Податки в Україні vs країни ЄС: де платять більше? URL: http://cost.ua/news/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshe

33.Paying-Taxes 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/pdf/pwc_ paying_taxes_2018_full_report.pdf

References

1. Kondratenko, M. B. (2015). Podatkove navantazhennya ta shlyaxy` jogo opty`mizaciyi: [Tax burden and ways to optmize it] avtoref. dy`s. ... kand. ekon. nauk. 08.00.08. Kyiv. 20

2. Campbell, John L. (1993). The State and Fiscal Sociology. Annual Review of Sociology, 19. 163-185.

3. Measuring the Tax Burden on Capital and Labor. (2004). Ed. by Peter Birch Sorensen. The MIT Press Cambridge. URL: https://epdf.pub/measuring-the-tax-burden-on-capital-and-labor.html

4. Agell, J., Sorensen, P. B. (2006). Tax policy and labor market performance. The MIT Press Cambridge.

5. Lieberman, Evan S. (2014). Taxation Data as Indicators of State-Society Relations: Possibilities and Pitfalls in Cross-National Research. URL: https://evanlieberman.files. wordpress.com/2014/ 01/lieberman-tax-measurement.pdf

6. Genser, B. Measuring the burden of taxation: An index number approach. URL: https://ideas.repec. org/p/zbw/kondp1/231.html

7. Buryak, P., Kuly`ny`ch, X. (2014). Istory`chny`j aspekt ta sutnist` podatkovogo navantazhennya yak ekonomichnoyi kategoriyi [The historical aspect and essence of the tax burden as an economic category]. Nauka j ekonomika, 3 (35). 207–214.

8. Vishnevskiy, V. P., Vetkin, A. S., Vishnevskaya, E. N. (2006). Nalogooblozhenie: teoriya, problemy, resheniya [Taxation: theories, problems, solutions] Monografiya. Doneck: DonNTU, IEP NAN Ukrainy, 504 s.

9. Mel`nyk, V. M. (2006). Opodatkuvannya: naukove obg`runtuvannya ta organizaciya procesu [Taxation: scientific justification and organization of the process]. Monografiya. Kyiv: PP «Vy`davny`chy`j dim «Kompyuterpres», 2006. 277 s.

10.Podatkova polity`ka: teoriya, metodologiya, instrumentarij [Tax policy: theory, methodology, tools]. Navchal`ny`j posibny`k. Pid red d-ra ekon. nauk, prof. Ivanova Yu. B., d-ra ekon. nauk, prof. Majburova I. A. X.: INZhEK. 2010. 492 s.

11.Sokolovs`ka, A. M. (2006). Teorety`chni zasady` vy`znachennya podatkovogo navantazhennya ta rivnya opodatkuvannya ekonomiky`[Theoretical basis for determining the tax burden and the level of taxation of the economy]. Ekonomika Ukrayiny, 7. 4-12.

12.Sokolovs`ka, A. M. (2008). Metodologichni ta metody`chni aspekty` vy`znachennya podatkovogo navantazhennya na pracyu, kapital i spozhy`vannya [Methodological and methodological aspects of determining the tax burden on labor, capital and consumption]. Finansy Ukrayiny, 1. 65-76.

13.Sokolovs`ka, A. M. (2010). Osnovy` teoriyi podatkiv: [Fundamentals of Tax Theory] Navchal`ny`j posibny`k. K.: Kondor, 326 s.

14.Shably`sta, L. M. (2000). Podatky` yak zasib strukturnoyi perebudovy` ekonomiky [Taxes as a means of restructuring the economy]. Ky`yiv: Instytut ekonomiky NAN Ukrayiny, 217 s.

15.Tymchenko, O. M., Kondratenko, M. B. (2012). Podatkove navantazhennya na yury`dy`chny`x osib v Ukrayini ta jogo vply`v na ekonomichne zrostannya [Tax burden on legal entities in Ukraine and its impact on economic growth]. Finansy` Ukrayiny, 10. 34-43.

16.Dynamika podatkovogo navantazhennya v Ukrayini v konteksti realizaciyi podatkovoyi reformy` [Dynamics of tax burden in Ukraine in the context of tax reform implementation] monografiya. T. I. Yefy`menko ta in.; za red. T. I. Yefy`menko, A. M. Sokolovs`koyi. Kyiv : DNNU «AFU». 2013. 491 s.

17.Yarova N. V. (2010). Podatkove navantazhennya ta jogo ocinka rozvy`tku [Tax burden and its assessment of development]: avtoref. dy`s. … kand. ekon. nauk.08.00.08. Kyiv, 21 s.

18.Sutormina, V. M., Fedosov V. M., Andrushhenko V. L. (1992). Derzhava – podatky` – biznes: [ iz svitovogo dosvidu fiskal`nogo regulyuvannya ry`nkovoyi ekonomiky`] [State - Taxes - Business: [from the global experience of fiscal regulation of a market economy]. Kyiv: Ly`bid`, 328 s.

19.Kry`sovaty`j A. I., Valigura V. A. (2010). Dominanty` garmonizaciyi opodatkuvannya: nacional`ni ta mizhnarodni vektory`[Dominants of tax harmonization: national and international vectors]: monografiya. Ternopil`: Pidruchny`ky` i posibny`ky`, 248 s.

20.Andrushhenko V. L., Danilov O. D. (2004). Podatkovi sy`stemy` zarubizhny`x derzhav [Tax systems of foreign countries]. Kyiv: Komp'yuterpres, 240 s.

21.Kalinesku T. V., Ponomar`ova I. V., Al`oshkin S. V. (2015). Social`ni aspekty` podatkovoyi polity`ky`[Social aspects of tax policy]: pidruchny`k. Syevyerodonecz`k : Vy`d-vo SNU im. V. Dalya, 384 s.

22.Kushnirchuk, Yu. M. (2010). Opty`mizaciya rivnya fiskal`nogo navantazhennya z metoyu ekonomichnogo ubezpechennya derzhavy`[Fiscal burden optimization for the purpose of economic security of the state]. Naukovy`j visny`k NLTU Ukrayiny, 20/11. 161–169.

23.Antologiya ekonomicheskoy klassiki: V. Petti, A. Smit, D. Rikardo. [Anthology of Economic Classics: V. Petti, A. Smit, D. Rikardo] Sost., avt. predisl. I. A. Stolyarov. Moskva: Ekonov, 1993. 475 s.

24.Dyeyeva N. M., Redina N. I., Dulik T. O., Aleksandryuk T. Yu. & other. (2010). Opodatkuvannya v Ukrayini [Taxation in Ukraine] Navch. posib. ; Za red. N. I. Redinoyi. Kyiv: CzUL, 544 s.

25.Rayzberg, B. A., Lozovskiy, L. Sh., Starodubtseva, O. B. (1998). Sovremennyiy ekonomicheskiy slovar [Modern Economic Dictionary]. M.: INFRA-M, 479 s.

26.Savchenko, A. M., Bly`shhy`k, L. V. (2018). Analiz rivnya podatkovogo navantazhennya v konteksti implementaciyi yevropejs`ky`x standartiv u nacional`nu ekonomiku Ukrayiny`[Analysis of the level of tax burden in the context of the implementation of European standards in the national economy of Ukraine]. Ekonomika ta derzhava, 5. 93–96.

27.Romanyuta, E. (2017). Monitory`ng rivnya podatkovogo navantazhennya v Ukrayini ta krayinax ES [Monitoring the tax burden in Ukraine and the EU]. Svit finansiv, 2 (51). 128-138.

28.Makroekonomichny`j oglyad. [Macroeconomic review] No 2. lyutyj 2019. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Macroeconomic_outlook_MFU_Feb_2019.pdf

29.Makroekonomichny`j oglyad. [Macroeconomic review] No 7, lypen` 2019. URL: https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/Makroekonomichny`j%20oglyad.%20ly`pen`%202019.pdf

30.Valovy`j vnutrishnij produkt Ukrayiny` [GDP of Ukraine]. URL: http://index.minfin.com.ua/index/gdp/

31.Dohody` byudzhetu Ukrayiny`. Cina derzhavy`. [Revenues of the budget of Ukraine. Price of the state] URL: http://cost.ua/budget/revenue/

32.Podatky` v Ukrayini vs krayiny` YeS: de platyat` bil`she? [Taxes in Ukraine vs EU Countries: Where Do They Pay More?] URL: http://cost.ua/news/714-podatky-v-ukrayini-vs-krayiny-eu-de-platyat-bilshe

33.Paying-Taxes 2018. URL: https://www.pwc.com/gx/en/ paying-taxes/pdf/pwc_paying_taxes_2018_full_report.pdf

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Баранник Лілія Борисівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри соціального забезпечення та податкової політики,
Університет митної справи та фінансів
e-mail: baranniklb@gmail.com

Дулік Тетяна Олександрівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики,
Університет митної справи та фінансів
e-mail: dta1409@ukr.net

Александрюк Тетяна Юріївна, старший викладач кафедри соціального забезпечення та податкової політики,
Університет митної справи та фінансів
e-mail: 54tatu@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Баранник Лилия Борисовна, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедры социального обеспечения и налоговой политики,
Университет таможенного дела и финансов
e-mail: baranniklb@gmail.com

Дулик Татьяна Александровна,
кандидат экономических наук, доцент кафедры социального обеспечения и налоговой політики,
Университет таможенного дела и финансов
e-mail: dta1409@ukr.net

Александрюк Татьяна Юрьевна,
старший преподаватель кафедры социального обеспечения и налоговой політики,
Университет таможенного дела и финансов
e-mail: 54tatu@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Barannik Lilia, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Social Security and Tax Policy,
University of Customs and Finance
e-mail: baranniklb@gmail.com

Dulik Tatyana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Social Security and Tax Policy,
University of Customs and Finance
e-mail: dta1409@ukr.net

Alexandryuk Tatyana, Senior Lecturer, Department of Social Security and Tax Policy,
University of Customs and Finance
e-mail: 54tatu@gmail.com

Подано до редакції 09.09.2019
Прийнято до друку 03.10.2019